

ZEEWOORDEN

Wij zoeken de betekenis van enkele intrigerende zeewoorden voor je op.

Roland Desnerck, Magda Devos, Nancy Fockedeij, Jan Seys, Johan Termote, Carlos Van Cauwenberghe, Dries Tys, Arnout Zwaenepoel, Fons Verheyde.

HET ZEEWOORDENTEAM

In januari 2001 werd binnen de schoot van het nu twintigjarige VLIZ het gratis informatieblad "De Grote Rede" geboren en in overvloedig zeewater gedoopt. Allen achtten de tijdschriftnaam "De Grote Rede" bijzonder goed gekozen. Wie die titel bedacht heeft, verdient een pluim! Als een wachtend vaartuig op de rede ligt, treedt er een REDElijke rust in aan boord, in vele gevallen een tijd van verademing en bepeinzing voor de schepelingen ofte "kopoazje", tenminste als het schip niet in quairantaine ligt.

Het zeewoordenteam bij aanvang in 2004 (v.l.n.r.: Jan Seys, Willem Lanszweert, Roland Desnerck, Tomas Termote en Magda Devos) (VLIZ).

DE GEBOORTE VAN EEN TEAM

Toen dit waardevolle tijdschrift, dankzij een goedgevulde redactie en een stroom medewerkers, met gemak 10 nummers overleefd had, orakelde een warmlopende lezer dat het voor een zeeblad als “De Grote Rede” wel wenselijk ware wat uitleg en verklaring te brengen over de namen van zandbanken en zeegeulen. Tijd voor zo’n zilte extra rubriek. Maar Jan Seys, een van de motoren van het VLIZ en allerbezigste bij van het tijdschrift, dacht: “Hoe gaan we dat doen? We zitten hier met biologen en zeedeskundigen allerhande, maar hoe neem je het stuur in handen om etymologische en andere taalkundige beschouwingen in goede banen te leiden via een eigen rubriek onder de slogan “wij zochten de betekenis van enkele intrigerende zeewoorden voor je op.”? Of met een nog duidelijker hoofding: **“een speurtocht naar de naamverklaring van zandbanken, geulen en andere zee-begrippen”**. Jan Seys deed al vlug een beroep op de toen nog actieve (ze is het nu nog hoor!) Klemskerkse en Vosseslagse prof. Magda Devos, die al heel wat gepresteerd en gepubliceerd had en een kenner is van onze Vlaamse toponiemen. Bovendien is ze een kind van de zee. En Magda Devos wilde mee in zee gaan, monsterde aan.

“ MET VEEL GEESTIGE DRIFT BESLOTEN WE “DE RIDDERS VAN HET GULDEN VLIZ” TE WORDEN. WIJ WERDEN MEDEREDERS VAN “DE GROTE REDE” EN DE NAAM ZEEWOORDENAARS DRONG ZICH OP. ”

Die twee opperden al heel vlug dat het met hun beidjes niet te doen was om zoveel moois tot op de draad uit te klaren. Vaak is het immers enkel mogelijk een degelijke taalkundige verklaring te brengen door kennis te verwerven over het landschap, de bodem, het reliëf, de aanwezigheid of afwezigheid van dit of dat, en dat zeker ook door de eeuwen heen te belichten. Er moesten hulplijnen komen, er moest **multidisciplinair** te werk gegaan worden. Een equipe van specialisten met uiteenlopende deskundigheid kon wellicht een interessant en boeiend brouwsel aan de wal brengen. Een puik afgewerkt zeepareltje...

DE “ZEEWOORDENAARS”

Er werd ijverig gezocht naar mensen die wat te vertellen hadden en met succes. Na enige tijd bestond het Zeewoordenteam uit, alfabetisch te noemen, Roland Desnerck, Magda Devos, Nancy Fockedeey, Jan Seys, Johan Termote, Dries Tys, Carlos Van Cauwenberghe, Arnout Zwaenepoel. Enkele andere vroege medewerkers moesten om verschillende redenen afhaken. We konden van wal steken niet goed wetend wat zich allemaal voor de boeg zou vertonen, welke ankerplaatsen we zouden aandoen, hoe we zouden proberen met geen enkel artikel te stranden, hoe we veel heerlijks in ons kielzog of schroefwater wilden merken... Met veel geestige drift besloten we “De Ridders van het Gulden VLIZ” te worden. Wij werden medereders van “De Grote Rede” en de naam **ZEEWOORDENAARS** drong zich op. We hadden respect voor elkaars inzet en kregen regelmatig lessen van elkaar. Wij, leden van het Zeewoordenteam, hadden elk onze inbreng, maar de bedoeling was toch hoofdzakelijk de herkomst en de betekenisgeschiedenis van zeewoorden te achterhalen. Zulk onderzoek heet etymologie, en behoort tot het domein van de taalkunde. Maar een deugdelijke woord- of naamsverklaring moet niet enkel taalkundig aanvaardbaar zijn, ze moet ook sporen met eigenschappen van de benoemde realia. Vandaar dat het team ook bevolkt werd met kenners van de maritieme werkelijkheid. Je mag stellen dat wij elkaar inderdaad aanvulden en bijeen hoorden zoals tomaat en garnaal, haringfilet en ajuin.

Jan Seys had hiertoe, zoals al aangestipt, Magda Devos, een niet rustend vuurtorenlicht en enthousiaste specialiste van de Nederlandse grammatica, dialectologie en naamkunde, gezocht en opgezocht. Zij moest er als niet te temmen bezieler van het “Woordenboek van de Vlaamse dialecten” zeker bij! Belangrijk is haar visie en besef dat kennis van de werkelijkheid en inzicht in het mechanisme van taalcreativiteit absoluut nodig zijn om tot een goede etymologie te komen. Ikzelf bestempel haar als **taalradicaal en kustbewust**. Zo aanvaardden we gemakkelijk Magda Devos als onze teamhoofdredacteur die bij vele artikels de eindsignatuur mocht zetten. Bovendien is ze een dame met de meest positieve kenmerken van haar familienaam. Magda Devos is de vorsster (vorsster?) die met veel energie taalsnoepjes kan opdelven, die thuis is in de West-Vlaamse en Frans-Vlaamse streektaal, wat trouwens in vele werken uitmondde en het neusje van de zalm waarborgde. Typisch voor haar – en het doet de overige redactieleden sympathiserend glimlachen – is haar mededeling dat

ze niet van plan is te sterven vooraleer ze de exacte kijk heeft op en de sleutel tot het bestanddeel “inge” of “ingen” in zovele landen en zeetermen als Grevelingen, Ravelingen, Ruitingen, Harlingen, Kruintingen ... Magda: een onontbeerlijke schalm (met “a”) in onze ankerketting.

De naartigste bedenker en tekstschrijver naast Magda is natuurlijk Jan Seys zelf, ook al met een familienaam van een beestje (een sijsje is in ons dialect “e tiertsje”). Die rustige Jan Seys, bioloog, specialist van kabeljauw tot stijgende zeespiegel, is ook een ijverige **“opzoeker en vorsster”**, maar bovendien stikt hij al onze verschillende gegevens aan elkaar zodat er een bijna naadloos gave en leesbare brok uit tevoorschijn kan komen. Hij is de man van “pennen en nog eens pennen” en zorgt er steeds voor dat we na de vergadering heel vlug een degelijk verslag krijgen ... Hij mag geboekstaafd staan als iemand die het zo vaak heeft over het graag bijleren, maar dat kan enkel gezegd worden door iemand die al veel weet. Diezelfde Jan – een van de drie Jans van het VLIZ – die zo bekwaam en “benitteld” is dat de tv hem telkens weet te plukken om hem te bevragen over zeeleven en zeezezen... Naast zijn vele publicaties is zijn prachtig werk “Onze kust anders bekeken”, met garnalen- en andere verhalen, zijn visitekaartje.

Voor gegevens over diepten en ondiepten, getijdenbewegingen en zeebodem-texturen werd al spoedig de ingenieur-hydrograaf Carlos Van Cauwenberghe aan de haak geslagen. Als voormalig hoofd van de Hydrografische Dienst bij de afdeling Waterwegen Kust is hij op de **hoogte** van de **diepten** van de zee. Carlos Van Cauwenberghe brengt de technische noot en voetnota’s. Dat hij steeds streeft naar exactheid en volledigheid moge onder meer blijken uit zijn in 1966 verschenen “Hydrografische analyse van de Scheldemonding ten oosten van de meridiaan 3°05” tot Vlissingen”. Zijn werk resulteerde o.a. in drie zeekaarten en vele getijtafels. Zo legde hij haarfijn het verschil uit tussen hoogwater en laagwater enerzijds en vloed en ebbe anderzijds. En ook een begrip als “branding” wist hij uit de brand te slepen. Maar de taalkundigen onder ons vulden telkens weer aan, konden zijn uitleg nog wat bijspijkeren met bijvoorbeeld te vertellen dat de rollende en “ommekloajende” baren in ons zeemansdialect “krulders” genoemd worden. Carlos Van Cauwenberghe geeft ons, door zijn kennis van de zee, de indruk aandachtige leerlingen van de Zeevaartschool te zijn.

En die bloedeigen VLIZ-ster Nancy Fockedeey, wetenschappelijk medewerkster communicatie, zeer boekenverknocht, zeer bescheiden

De meer dan 100 jaar oude kaart waarop het zeewoordenteam de naam "Lodewijkbank" (voormalige "Bank zonder Naam") opmerkte, kreeg een centrale plaats in de VLIZ-bibliotheek (VLIZ).

en nochtans kenner van vis en zeevruchten en medeschrijfster van vele tientallen publicaties. Zij kan menigmaal **opvallen met leuke invallen**. Ook zij hoort bij de bezige bijen als werkster eerste klas. Nancy Fockedeij is beslist een gretig en naar weten dorstend "wérkpêrd", dat op alle domeinen ditjes en datjes kan verzamelen, wat bij haar trouwens geleid heeft tot het leuke boek "Garnalen, verhalen en recepten van vroeger en nu".

Johan Termote, beroepsarcheoloog en landschapshistoricus, is kenner van het duinengebied en levert een degelijke en stevig met terreinkennis onderbouwde inbreng. Hij duikelt met ons het verleden in, en vertelt over de veranderingen en gebeurtenissen die ons kustlandschap zijn huidige uitzicht en profiel hebben gegeven. Johan Termotes onderzoek spitst zich met name toe op de Westhoek, hij kent er zowat alle oude toponiemen en weet er vele te verklaren. Zo leerde hij ons hoe we de gehuchtnaam "De Fintele" (bij Lo) moesten uitspreken en wat beschouwd wordt als de oorsprong van dit bevreemdende woord.

Twee deskundigen, Dries Tys en Arnout Zwaenepoel, wilden we nog bij onze werking betrekken. Als 'levende encyclopedieën' kwamen zij vaak verrassend met wetenschappelijke weetjes uit de zeehoek. Zowel onze eerste bibliothecaris, Jan Haspeslagh, als de huidige, Fons Verheyde, brachten ons op onze witte studietafels zoveel lijvige boeken dat we nog meer gingen beseffen hoe wetenschappelijk we bezig waren. Maar zelf wisten zij ook gretig nuttige kennis uit die publicaties te persen en te vergelijken. Beide boekbeheerders schudden aldus een belangrijke bijvangst uit hun net. Ikzelf mocht ook tot die studiering behoren omdat de mederedactieleden mij de vleiende toenaam "Het gezicht van Oostende" toekenden, omdat ik de zeesfeer via de kustdialecten kan uitademen met een inbreng van streeknamen en dialectbenamingen. Ik ben immers "Mister Oostends Woordenboek". Ik voel mij er steeds in mijn sas en net als de anderen een beetje zoveel als de notaris, de erflater en de erfgenaam van het immateriële kusterfgoed. Ik probeer zowel onze erfgoedbrokken op te sporen

als ze tot een waardevol product te lijmen. In die kleefstof stort ik onwrikbaar een schep vrolijke noten. Dankzij mijn rijke thuisbibliotheek met woordenboeken en spraakkunsten van talen gaande van Fries tot Welsh en dialecten van Westfries tot Zeeuws, kan ik weleens een taalkundige slagboom optillen, een nooduitgang vinden... Als een frisse golfslag wil ik er uit een onverwachte hoek opduiken.

GEEN ONDERWERP GESCHUWD

Welke onderwerpen moesten we opvissen en deskundig fileren? Het moest iedere keer per nummer én een toponiem én een niet-toponiem worden. Gemakkelijk genoeg, onderwerpen bij de vleet met een vangst uit de zee, de duinen, de kustgemeenten, de zandbanken, de geulen, de vissen en andere zeediertjes. We werden getroffen en gearmeerd door leuke en op het eerste gezicht onbegrijpelijke "kust- en zeewoorden"... We bezochten zoveel zandbanken en tastten

die af om hiermee misschien de etymologie gemakkelijker te vinden, we doorploegden de geulen met dezelfde beweegredenen.... We wilden wat variëren en stootten soms op bijna onoverkomelijke moeilijkheden. De uitleg was veelal erg bevreemdend tot bijna op het onwaarschijnlijke af. “Breeveertien” en “Hoge Blekker” lukken misschien nog gemakkelijk, maar “De Paardenmarkt”? Neen toch, geen markt in zee! En “Appelzak”? Een zak met appels? Intrigerend zijn “Buitenratel”, “Scheurleg” en “Ruitingen” en nog vele andere. Niet eenvoudig, maar heerlijk om aan te knauwen... We hielden van onze zoektochten, doorkruisten de zee en laveerden op de golven.

We liepen soms zelfs eens op de actualiteit vooruit, zoals met de munitiestortplaats van de eerder vernoemde zandbank “De Paardenmarkt” voor de Zeebrugse kustlijn, waarover nu veel te doen is. Ook waren we weleens onze Hollandse lezers ter wille; zo bijvoorbeeld met woorden als “overtoom” (overdraghe) en “visafslag” (vismijn). Het kon niet altijd, zoals zo vaak in den beginne, bij een zandbanknaam (in Nederland een “plaatnaam”) of een zeegeultoponiem als “Ravelingen”, “Negenvaam” of “Trapegeer” blijven. Op een bepaald moment dachten wij dat we alles, toch alle zandbanknamen en zeegeulwoorden hadden “opgesoupeerd” (dixit Jan Seys), maar we kwamen tot de bevinding dat er gelukkig nog enkele overbleven. Als voorbeelden “Rabsbank”, “Ravelingen”, “Smal Bank” en zelfs de voor de zeeroutes nu zo belangrijke “Het Scheur”. We waren evenwel ook in ons sas toen we merkten dat we ook nog “sluis” konden behandelen evenals “kreeft” en “ebbe” en “kajuit”.....

We wisten dat we met onze taal-opdracht vele jaren in zee zouden gaan, dat we driemaal per jaar ons net zouden uitschudden in drie tot hooguit vier bladzijden. Onze totale vangst bestaat nu al uit vele artikels. We tellen 86 afgeleverde eigennamen en 38 soortnamen. We hebben met andere woorden tot de dag van vandaag in 38 nummers 124 woorden ontrafeld! We poogden ze overvloedig te vullen als de heerlijkste zeevruchtenschotels voor de vele duizenden zeegevoelige abonnees.

IN HET LOKAAL VAN DE KAPOENTJESCLUB

De locatie? Natuurlijk ingekapseld in de kantoren van het VLIZ, de vismijn. Voor het werk dat wij presteerden was er, door die ligging, een directe **letterlijke verbinding en een figuurlijke binding** met de zee. Als je de

glazen deur open steekt, snuif je meteen de geur van de zee! De dunmetalen leuning en de smalle trap treden, en de vele witte verf doen denken aan een halfslachtig schip en wij voelen ons ook hierdoor nog meer gedreven.

Ons “clublokaal” in die VLIZ-gebouwen is de ganguiteindekamer, ver achter de steeds zwaarbeladen werkbureaus en tafels van de zovele medewerkers die onder boekenstapels kruunen en geprangd zitten tegen het ruimere bureau van big boss en VLIZ-meester Jan Mees. We hebben er het zicht op de ook al ter ziele gegane vismijnkantine aan de overkant. Binnen ons lokaal merk je de tot werkzaamheid uitnodigende witte tafeltjes, de koffiekant, kopjes en flesjes, die ons duidelijk maken dat we verschillende uren zullen arbeiden. En die grote foto van Oostende met zicht op de Spuikom, de Opex en Het Sas nopen mij telkens tot ernst. We houden ervan. Het was raak vanaf onze eerste woorden “t Potje” en “dukdal”. We namen hierna met gedrevenheid “Thorntonbank” en “Vlakte van de Raan” en “Noordhinder” en nog zoveel moois op sleeptouw. Onze voetstappen op weg naar het VLIZ gingen sneller dan die bij het verlaten van het pand. Het was ernstige en serieuze arbeid, maar de aard der dingen loodste ons meerdere keren in de richting van een zeedoorspekte humor. Het was zo gezellig en geestig dat we ons zelfs “De kapoentjesclub” van zeeverknachten gingen noemen. Dat wijst erop dat wij in **onze inspanningen ook ontspanning** vonden... Onze studiewarmte steeg gestadig en we probeerden onszelf te overtreffen. We zouden dit kustavontuur niet meer kunnen missen. Jan Seys noemde onze vergaderingen fascinerend en uniek! Hij vergeleek onze gesprekken en afwegingen telkens met een soeppot waarin wij van alles bijeen gooiden om dan te roeren en te zien wat eruit gegroeid was. We beëindigden onze ochtendactiviteiten op een ankerplaats met broodjes en wijn. Was dat BROODNODIG, was DAT brood nodig? Was het wijntje erbij WIJNNODIG? Ik kreeg de indruk dat we er in de eerste plaats wat dronken en aten om nog niet meteen een punt achter de vergadering te zetten. We lieten het aldus wat uitlopen, wat uitdeinen (ook een zeeterm waarover je het onlangs had, hé Carlos).

EEN RIJK NALATENSCHAP!

We kregen veel positieve kritiek en werden hierdoor sterk aangemoedigd om toch veel hooi op onze vork te nemen. De uitzonderlijke negatieve tegenkantingen kwamen altijd uit dezelfde hoek, nl. van dokter Klaas Eigenhuis, die ons vaak enterde, die zeker te hard van stapel liep bij zijn vaak ondoordacht interpreteren en met de vinger

wijzen. Het had er alle schijn van dat hij ons heimelijk beschouwde als **zeemoordenaars** in plaats van **zeewoordenaars**. De spreuk indachtig “wat jou niet doodt, maakt sterker” veegden we onze zeebotten aan die Bovenmoedijkse praatvaar die, arts zijnde, op een eigenwijze wijze in onze artikelen sneed tot kervens toe. Hij was nochtans een niet onverdienstelijke ornitholoog, die een werk gepubliceerd had over de etymologie van de vogelnamen.

“ DANKZIJ ONS WERK PRIJKT DE NAAM “LODEWIJKBANK” WEER OP DE ZEEKAARTEN. ”

Vele mensen hebben genoten van onze uitleg en verklaringen. We hebben gedacht, opgezocht, geboeid gelezen, bestudeerd, bekeken ... Het was voor ons werk ook bijzonder wenselijk dat de VLIZ-bib zich in de naaste omgeving bevond en dat er uit de rijke collectie kon geput worden.

Hebben wij in het wereldje van taal en zee iets te betekenen? We hebben in elk geval een opmerkelijk resultaat kunnen boeken waarop we bijzonder fier zijn. Dankzij ons werk prijkt de naam “Lodewijkbank” weer op de zeekaarten. De internationale erkenning, uitgaande van de hoge zee-omes in Monaco, kwam er om de zogenaamde “Bank Zonder Naam” van een geboortekaartje te voorzien. Wij hadden die naam opgemerkt op een kaart van meer dan 100 jaar oud, waarvan verteld wordt dat die samengesteld was door toedoen van Blankenbergse vissers.

Die heropleving van een zandbanknaam toont aan hoe nuttig een schijnbaar minder lonende activiteit wel kan zijn. Zo'n erkenning... Daarvoor alleen al doe je het!

Daarna waren we ons zot aan het zoeken naar welke Lodewijk die bank genoemd was. Een vorst? Een visser met de naam Lodewijk (of Lowyck)...? Gelukkig blijven er op het domein van vorsers nog vraagtekens...

We trekken dan ook gezwind naar de volgende vijftig nummers en hopen nog veel taalheerlijks van onder het zeestof te mogen halen!

Samen met het VLIZ doorbreken wij grenzen!